Novi prilozi za povijest bivše župe Kotor

Slavko Matejčić, dipl. oec.

Petak, HR-51260 Crikvenica
smateji1@gmail.com

UDK/UDC 27-774(497.572Crikvenica)(091)
94(497.572Crikvenica)
Pregledni članak – scientific review

Autor u ovome članku obrađuje neke nove podatke o povijesti naselja Kotor, te iznosi tezu da naziv Kotor nije ni hrvatskog ni latinskog nego ilirskog porijekla. Kotor je staro naselje na istoimenom brijegu u zaleđu Crikvenice, napušteno već više desetaka godina, a autor članka dokazuje da iseljavanje nije bilo posljedica već poznatoga velikog požara 1776. godine, nego da je protivno uvriježenom mišljenju iseljavanje teklo postupno. Pritom je odlučujući utjecaj imala odluka o preseljenju središta crkvene župe godine 1783. iz kotorske crkve sv. Šimuna i Jude Tadeja u crkvu sv. Antona na Gorici u Crikvenici.

Autor dokazuje da se spomenuti požar nije dogodio 1776. godine, kako se do sada mislilo, nego 1779. Ovu tvrdnju potkrepljuje podatcima iz vizitacijskih izvješća senjsko-modruških biskupa u razdoblju od 1732. do 1768. godine te iz Matične knjige župe Kotor-Crikvenica, koja se vodila od 1735. do 1793. godine. Osim toga, dokazuje da taj požar nije bio ni izbliza tako katastrofalan da bi prouzročio masovno napuštanja mjesta i seljenje stanovnika Kotora u obalna naselja Crikvenice. Dokazuje da je iseljavanje s Kotora teklo je postupno, te da su obalna naselja bila napučena već ranije, prije 1770-ih godina, zahvaljujući boljim životnim uvjetima.

Drugi dio članka donosi opise sačuvane crkvene opreme i dokumenata koji potječu iz kotorske župne crkve sv. Šimuna i Jude Tadeja, koju čine: Matična knjiga župe Kotor-Crikvenica, slika sv. Šimuna, drveni svijećnjak, rad pavlinske drvorezbarske radionice, kamena krstionica te drveni reljef Presvetog Trojstva.

Ključne riječi: Kotor, crkva sv. Šimuna i Jude Tadeja, požar

Uvod

Naselje Kotor smješteno je u zaleđu Crikvenice ispod vrha istoimenoga brijega (na nadmorskoj visini od oko 140 metara) s kojega se može nadzirati ne samo kopneni put prema udolini Vinodol nego i plovidba morskim kanalom između kopna i otoka Krka. Ova uzvisina omeđuje Crikvenicu sa sjeveroistočne strane, a neposredno ispod nje vijuga korito Dubračine, koja se uglavnom napaja vodom iz Tribaljskoga jezera i ulijeva u more u Crikvenici tik do župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije. Iz središta Crikvenice do brda Kotor vodi istoimena Kotorska ulica koja se pruža duž podnožja brijega, a od nje se odvaja stari makadamski kolni put koji vodi do naselja smještenog na vrhu glavice brijega. U uporabi je i pješački put koji vodi do južne strane naselja, a u samom naselju pretvara se u pješačku ulicu koja se kaskadno uspinje između kuća i vodi do crkve sv. Šimuna i Jude Tadeja i ozidane lokve, koju narod zove Kalić. Lokva se nalazi u neposrednoj blizini kuća na putu prema visoravni u zaleđu mjesta. Radi se o krškoj vrtači koju su stanovnici obzidali tako da bude lako dostupna i da se voda sačuva, a prirodna padina sjeverno od udoline predstavlja dobar sabirni teren za skupljanje vode. Uz prirodno zaštićeni položaj naselja, upravo je voda bila značajan preduvjet koji je pomogao razvitku i trajanju života na Kotoru.

Kao najstarije naselje Crikvenice Kotor je oduvijek plijenio pozornost stanovnika Crikvenice, pa i turista uglavnom svojom ruralnom arhitekturom, kamenim kućama, gromačama i polusrušenim sakralnim objektima. Nedostupan zbog loših puteva, Kotor je ostao jedina točka Crikvenice koju je dosad zaobišla nagla i nasilna urbanizacija. U budućnosti bi ga trebalo zaštiti tako da zadrži svoj stoljetni ruralni izgled. Cilj je ovog rada razotkriti neke nepoznate i nedovoljno poznate stranice povijesti ovoga naselja kako bi se i na taj način upotpunila slika i doprinijelo naporima stručne revitalizacije Kotora.

Kotor se u literaturi pojavljuje najprije u turističkim vodičima o Crikvenici koje su razni autori krajem 19. i početkom 20. stoljeća pisali u cilju promicanja zdravstvenog turizma. To su već mnogo puta spomenuti Johanes Frischauf, Roko Joković, Franz Hasper i ostali (Uremović, Vukelić, Gobić 2006). Dosta detaljan opis Kotora dao je u župnoj spomenici monsinjor Antun Rigoni koji je u Crikvenici proveo veći dio svojeg svećeničkog staža od 1914. do 1942. godine. Na njegov rad nastavlja se rad lokalnog kroničara Ratimira Gregurića čiji su tekstovi samo djelomično sačuvani i dosad nisu objavljeni. Između dvaju svjetskih ratova Kotor se spominje u nekim djelima samo usput jer nije bilo značajnijih povijesnih i arheoloških istraživanja. U zadnjih pedeset godina stanje se popravilo zahvaljujući temeljnim arheološkim istraživanjima sakralnih objekata Kotora, ali i obližnje gradine Badanj i antičke keramičarske radionice na lokalitetu Igralište te istraživanjima lokaliteta Go-

Slika 1. Naselje Kotor, snimio Slavko Matejčić 2004. godine

dač kao i njihovim povezivanjem s istraživanjem povijesnih dokumenata i događanja na širem području Vinodola. Ova su istraživanja provodili dr. sc. Radmila Matejčić, Ranko Starac i dr. sc. Goranka Lipovac Vrkljan s ekipom Instituta za arheologiju iz Zagreba, a treba svakako istaknuti i pomoć amatera s terena kao što su Tea Jerić Matejčić i Sanja Škrgatić.

Osim samog imena i sporadičnih, uglavnom slučajnih arheoloških nalaza Kotor je iz prapovijesti i antike malo što baštinio. I iz ranog srednjeg vjeka nema nikakvih zapisa, što ne čudi jer se ni Vinodol ne spominje sve do 12. stoljeća kada dolazi u posjed knezova Krčkih (Košćak 1963). Doseljavanjem Hrvata u 7. i 8. stoljeću mijenja se etnička struktura Vinodola i Kotora. Nove doseljenike trebalo je privesti kršćanskoj vjeri i nauku pri čemu se javljaju prijepori o crkvenoj jurisdikciji, što se rješava na crkvenim saborima u Splitu 925. i 928. godine. U pitanju je osim toga bilo i slavensko bogoslužje koje je preživjelo zahvaljujući kompromisu hrvatske države i crkvenih vlasti dalmatinskih gradova. U svemu tome Kotor je kao i cijeli Vinodol pasivno sudjelovao. U crkvenom pogledu Vinodol je spadao pod Krčku biskupiji što je promijenjeno 1185. godine na Splitskom sinodu, zbog mletačkog osvajanja otoka Krka. Tada je osnovana nova Krbavska biskupija u čiji sastav je ušla i župa Vinodol (Bogović 2003.). Ovdje se pojam župe javlja u crkvenou-

pravnom smislu otprilike u značenju današnjeg dekanata. Tijekom idućih stoljeća Kotor se javlja u raznim ispravama kao općina u zajednici s općinom belgradskom i grižanskom. Tako se u ispravi iz 1323. spominje: *vsa općina kotorska, griška i belgradska* (Barbarić 2012.). U tim ispravama najviše se radi o sporovima oko zemljišnih posjeda. Tako je u Novome 1450. godine Nikola Frankopan sudio u sporu Grižanaca i Kotorana za zemlju zvanu Drinin (Barbarić 2002).

Podrijetlo imena

Prvi se podrijetlom imena Kotor bavio Giovanni Kobler u svojoj knjizi *Memorie per la storia della Liburnica Citta di Fiume*. Kao i Brunšmit on zaključuje da se rimska postaja Ad Turres nalazila na mjestu današnje Crikvenice. Svoj zaključak izvodi iz takozvane Peutingerove karte na kojoj je Ad turres prikazan na jednakoj udaljenosti od dvadeset rimskih milja od naselja Tarsatice (Trsata) i Senie (Senja). Kobler tornjeve smješta na brdu Kotor iznad naselja i na gradini Badanj te smatra da je Kotor dobio ime po tome što se nalazi *kod tornja* (Kobler 1896, 20).

Dr. sc. Radmila Matejčić razvija i nadograđuje ovu pretpostavku prijevodom imena rimske postaje Ad turres – Kod tornjeva te spajanjem prijevoda u Kotor. Isto tako i Ranko Starac navodi da je izvorno ime Kotora – Kodtor (Starac 2008, 25). U nekim dokumentima, kao npr. vizitacijskom izvješću biskupa Pia Manzadora iz 1768. (Manzador Fasc. B 43(B)) naziv Kotor dolazi napisan s dva slova „t" kao Kottor, što bi onda moglo značiti da je u izvornom nazivu Kodtor došlo do jednačenja po zvučnosti gdje je zvučni „d" prešao u bezvučni „t". Ovome treba dodati da je naš poznati povjesničar Tadija Smičiklas Ad Turres smjestio na gradinu Badanj (Župan 1933), a Emilij Laszowski razvija ovu ideju dalje smatrajući Badanj srednjovjekovnim Kotorom (Laszowski 1923).

Spomenute teze ne vode računa o tome da je Kotor stariji od Ad Turresa, što je u mnogim svojim istraživanjima utvrdio arheolog Ranko Starac (Starac 2008). Nalazi iz brončanoga doba i kasnijeg ilirskog razdoblja upućuju na kontinuitet života na brdu Kotor, koje je služilo i kao nadzorna točka i kao zaklon u burnim vremenima od prapovijesti do antike. Kako se iz prapovjesnih nalaza ne može iščitati onodobni naziv naseobine, za tumačenje nastanka toponima Kotor poslužit ćemo se analogijom, odnosno rezultatima istraživanja dr. Antuna Mayera o nazivu Kotor. Ovaj autor u svome članku *Catarensia* (Mayer 1954) traži etimološko podrijetlo naziva mjesta Kotor u Boki Kotorskoj. Za njega taj naziv nije slavenskoga podrijetla, nego ilirskog i znači *utvrdu na brdu*. U svojim istraživanjima ustanovio je da na teritoriju koji su nastanjivali Iliri ima više mjesta s nazivom Kotor, a među njih je pobrojio i naš

Kotor u bivšoj biskupiji Modruškoj. Prema tome, naziv crikveničkoga Kotora mogao bi biti ilirskoga podrijetla te i ovu mogućnost teba uzeti u obzir.

Kotorske crkve i kapele

Godine 1468. Martin Frankopan, tadašnji vlasnik Kotora, daruje Kotor trsatskim franjevcima. Nekako u to doba pada i proširenje i obnova stare župne crkve Sv. Šimuna i Jude Tadeja iz 12. stoljeća, koja je tada povećana za dvije bočne kapele. Prezbiterij je proširen i nadograđen u zaštitnu četverokutnu kulu, a crkvena lađa, prvobitno dugačka 11,5 m, produžena je za cca 4 metra. Franjevci su dogradili i crkvu sv. Trojstva koja se nalazi na visoravni iznad Kotora (Starac 2004). Valja napomenuti da je po predaji na Kotoru bilo sedam crkava od kojih se danas sa sigurnošću mogu locirati četiri. Jedna od tih sedam crkava bila je posvećena sv. Nikoli, odnosno Mikuli. O njenoj sudbini doznajemo iz izvješća biskupa Ivana Antuna De Benzonia (De Benzoni Fasc. A br. 38.). Prilikom svoje posjete Kotoru 1733. godine zapisao je: *Filialis Scti Nicolai prope Parochialem nimio venti impetu dejecta...* (Filijalna crkva (kapela) sv. Nikole smještena blizu župne crkve naglo se urušila uslijed jakog vjetra). Dakle, ta crkvica već je u 18. stoljeću bila u ruševnom stanju, a nalazila

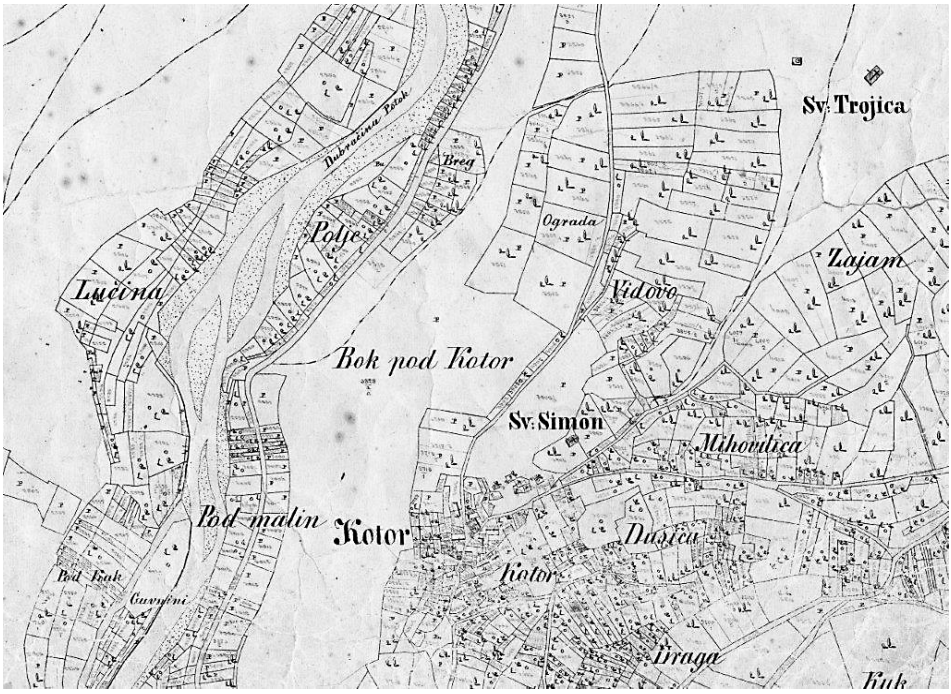

Slika 2. Katastarski plan u mjerilu 1:2880. s izmjerom 1861. i reambulacijom 1907. godine. Izvor: Područni ured za katastar Rijeka, Ispostava Crikvenica.

se blizu (prope) župne crkve sv. Šimuna i Jude Tadeja. Znači da se nalazila negdje unutar naselja ili na raskrižju puta koji iz Kotora vodi prema ograđenom spremištu za vodu. Možda se kao ostatak te crkvice danas može prepoznati tek njen bočni zid kojim je bila ugrađena u gromaču.

U vizitacijskim izvješćima senjsko–modruških biskupa Kotor se spominje kao siromašna župa s popom glagoljašem, a biskupov dio crkvene desetine iznosio je 50 škuda[1] (Bogović 2003). Kotorani su osim crkvenih morali služiti i svjetovne gospodare i davati stražu u grižanskom gradu. U vizitacijskom izvješću biskupa Pia Manzadora iz 1768. godine (Manzador Fasc. B 43(B)) stoji da kotorskom župom upravlja župnik uz jednog pomoćnika te da je župna crkva zidana i obnovljena troškom župe i besplatnim radom naroda. Sama građevina opisuje se kao dosta uska. U crkvi sv. Šimuna i Jude Tadeja postojala su tri oltara. Glavni posvećen patronima župe sv. Šimunu i sv. Judi Tadeju te oltar u lijevoj kapeli posvećen sv. Nikoli, odnosno u desnoj kapeli posvećen sv. Mihovilu. O svecu kojem je posvećen treći oltar doznajemo iz zapisa biskupske vizitacije biskupa Ivana Antuna De Benzonija iz 1732. godine (Bogović 2003) koji navodi: *A cornu euangelij Altare S. Michaelis*... (De Benzoni Fasc. A br. 38.). Znači da se s evanđeoske strane glavnog oltara nalazi oltar (kapela) sv. Mihovila. Pritom moramo imati na umu da se evanđelje čitalo prije na desnoj strani oltara, a poslanica na lijevoj.

Isto tako biskup De Benzoni u svojem dekretu iz 1732. godine za kotorsku župnu crkvu navodi: *5 Suspendimus Altare S: Michaelis donec et quosquae ex integro de nuovo fiat imago, ornamenta et antependiu(m)*... (De Benzoni Fasc. A br. 38.). Ovom je naredbom korištenje oltara obustavljeno za sve obrede sve dok se ne obnovi slika, ukrasi antepedij oltara sv. Mihovila. Potvrdu o ukopima u lijevoj kapeli sv. Nikole nalazimo na 237. stranici kotorske župne matice (Matična knjiga župe Kotor–Crikvenica 1735–1793), gdje piše da je 5. veljače 1769. godine Lucija Blažičević sahranjena u kripti sv. Nikole:...*in Ecca SS Apostoloru(m) Simonis et Judae Tadej in Cripta S. Nicolai*.

Crkvica sv. Jurja smještena je na vrhu kotorskog brijega iznad župne crkve Sv. Šimuna i Jude Tadeja. Dugačka je 10,5 m a široka 4,5 m (Starac 2004, 178). Već početkom 18. stoljeća potpuno je zapuštena. Prilikom svog posjeta župi 1732. godine biskup Ivan Anton de Benzoni (Bogović 2003) zapisao je da u crkvi ima jedan oltar bez ikakvog ukrasa, a nedostaje i statua sveca. Pod je bez opločenja, a prozor je bez prozorskog krila (De Benzoni Fasc. A br. 38.). Očito je da župa nije mogla od siromašnih stanovnika prikupiti dovoljno prihoda za održavanje i popravak više crkava, pogotovo što je većina crkava bila stara.

[1] Škudi – mletački i dubrovački srebrni ili zlatni novac, stonito.com/YU/škuda (pristupljeno 18.11.2015.).

Crkva Presvetog Trojstva nalazi se na visoravni iznad Kotora. Dugačka je 18 m i široka 8m u prednjem dijelu. Tijekom stoljeća od crkve su do danas ostali samo urušeni zidovi. Vidljive su dvije faze gradnje. Stariji je dio pretvoren u svetište, a novija nadogradnja bila je predviđena za vjernike. Godine 2015. izvršeni su radovi na konzervaciji pročelja u organizaciji Muzeja Grada Crikvenice, čime je spriječeno vjerojatno urušavanje. Biskup Ivan Antun De Benzoni ostavio je zapis i o crkvi Presvetog Trojstva. Dana 18. srpnja 1732. godine posvetio je crkvu uz nazočnost vjernika. U izvješću spominje da crkva ima lijepi žrtvenik, ali nema potrebnog liturgijskog pribora koji župnik treba osigurati na dane kada se obavlja obred. U crkvi postoje i dva stola (menze) izrađena od cigle (De Benzoni Fasc. A br. 38.).

Požar na Kotoru i preseljenje župne crkve

Prema zapisu crikveničkog župnika msgr. Antuna Rigonija u Spomenici župe Crikvenica (Rigoni 1914–1942) župna crkva sv. Šimuna izgorjela je u požaru 1776. godine. Ovaj podatak preuzeli su kasniji autori te se uvriježilo mišljenje da je tada izgorjelo i cijelo naselje.

Međutim, neki povijesni dokumenti odražavaju drugačiju sliku. U župnoj matici (Matična knjiga župe Kotor–Crikvenica 1735–1793) nigdje se izričito ne spominje požar ni navedena 1776. pa ta godina postaje upitna. Štoviše, u knjizi primitaka i izdataka, koja se vodila od 1775. do 1792., zabilježeno je da su 1776. i 1777. održane tradicionalne proslave blagdana Presvetoga Trojstva, Tijelova i svetoga Šimuna te se navode troškovi za gozbe koje su tim prigodama organizirane. Tek 1779. i 1780. godine spominju se troškovi koji nas navode na sumnju o mogućem požaru. Naime, u tome se razdoblju popravlja crkveni inventar: misal, misnice, korporali i posuda za blagoslovljenu vodu. Također, od 8. do 10. ožujka 1779. godine evidentirani su troškovi ručka, ali se ne navodi prigoda i razlog, nego se samo navodi općeniti razlog: *zbog crkvenih razloga* (*rationibus ecclesiarum*). Možemo pretpostaviti da se radilo o ručku za ljude koji su obavljali neke poslove na crkvi. Slične troškove već je spominjao biskup Pio Manzador u svome izvješću 1768. godine.

Još jedan dokaz u prilog tvrdnjei da se požar nije dogodio 1776. godine predstavljaju ukopi pokojnika u župnoj crkvi sv. Šimuna i sv. Jude Tadeja. Upravo te 1776. godine, dana 9. prosinca, pokopan je župnik Nikola Zoričić koji je navršio 72 godine, kako to stoji u župnoj matici – *sepultus in Ecca SS: Apostolorum Simonis et Iudae*. Zatim, 1780. godine popravljaju se prozori na crkvi sv. Šimuna, a popravlja se i kuća u kojoj stanuje župnik. Takvo, rekli bismo normalno stanje potrajalo je još nekoliko godina. Tek 1783. godine zamjećuje se povećanje broja stanovnika u donjim dijelovima župe, pa se župna crkva premješta iz već derutnog zdanja sv. Šimuna u dotadašnju *fili-*

jalnu crkvu sv. Antona na Gorici u Crikvenici. Ovo preseljenje u crkvenim dokumentima nije nigdje izričito navedeno, nego se tek iz matice umrlih za godinu 1783. može pročitati bilješka o ukopu sina Ignacija Cara: *9. 10 bris Obyt filius Ignaty Czar annorum 4 et sepultus est in Parochiali S. Antony* (Matična knjiga župe Kotor–Crikvenica 1735–1793). Ima još jedan indirektan dokaz o premještanju župne crkve s Kotora u crkvu sv. Antona na Gorici. U Župnoj spomenici župnik Rigoni, u opisu kapele sv. Antona, na 37. stranici navodi: *Nema sumnje, da je ta kapela neko vrijeme služila kao župna crkva nakon požara na Kotoru, koji je uništio malne sve kuće a medju ovima crkvu i župni stan. Najbolji dokaz tomu jest, što se u njoj nalazi sa desne strane ulaza krstionica sa Sv. Ivanom u basreliefu* (Rigoni 1914–1942). Rigoni navodi postojanje krstionice kao ključni dokaz da je crkva sv. Antona jedno vrijeme imala ulogu crikveničke župne crkve jer su se krstionice u pravilu nalazile samo u župnim crkvama, dok ih ostale crkve i kapele u župi nisu imale. Postavlja se pitanje što je bilo s krstionicom župne crkve na Kotoru. To doznajemo iz blagajničkih izdataka za 1782. godinu u kotorskoj matici (Matična knjiga župe Kotor–Crikvenica 1735–1793). Na 33. stranici čitamo: *3.8 bris Portatoribus Baptistery et Muratory... Schilyan L 2 s. 5* (3. listopada 1782. godine nosačima krstionice i zidarima je isplaćeno 2 libre i 5 novčića). Dakle, iz zapisa se vidi da je krstionica premještana 1782., iste godine kad je župna crkva premještena u crkvu sv. Antona. Krstionica je očito prenesena na novu lokaciju, a to je najvjerojatnije bila crkva sv. Antona, gdje ju je oko 1920. godine zatekao župnik Rigoni.

S premještanjem sjedišta župe i daljom devastacijom stare crkve sv. Šimuna i Jude Tadeja Kotor gubi i zadnju značajku svoje važnosti. Osim toga, njegov položaj na uzvišenju, koji je u povijesti predstavljao prednost, sada postaje nedostatak. Iz navedenoga možemo zaključiti da požar nije predstavljao uzrok seljenja stanovništva, kojeg na Kotoru nije nikad bilo previše. Zapravo su u korist Crikvenice prevagnuli bolji egzistencijalni uvjeti zahvaljujući kojima su godinama prije napučena naselja uz more.

Kotorska ostavština

Prethodno smo utvrdili da u izvješćima biskupskih vizitacija nema ni spomena o požaru, za kojega župnik Rigoni tvrdi da se dogodio 1776. Kao što smo vidjeli, 1779. godine popravlja se znatan dio pokretnog inventara crkve, pa iz toga možemo zaključiti da se upravo te godine dogodio požar, ali vjerojatno nije bio katastrofalan i nije uništio svu župnu imovinu. Dio te imovine sačuvan je do danas pe ćemo ovdje navesti predmete koji potječu s Kotora.

Kao prva i najvažnija je spomenuta Župna matica (Rigoni 1914–1942) koja sadrži zapise od 1735. do 1793. godine. Kako je istu već obradila Aleksandra Frković u svome opširnom članku (Frković 2012), nećemo ponavljati već na-

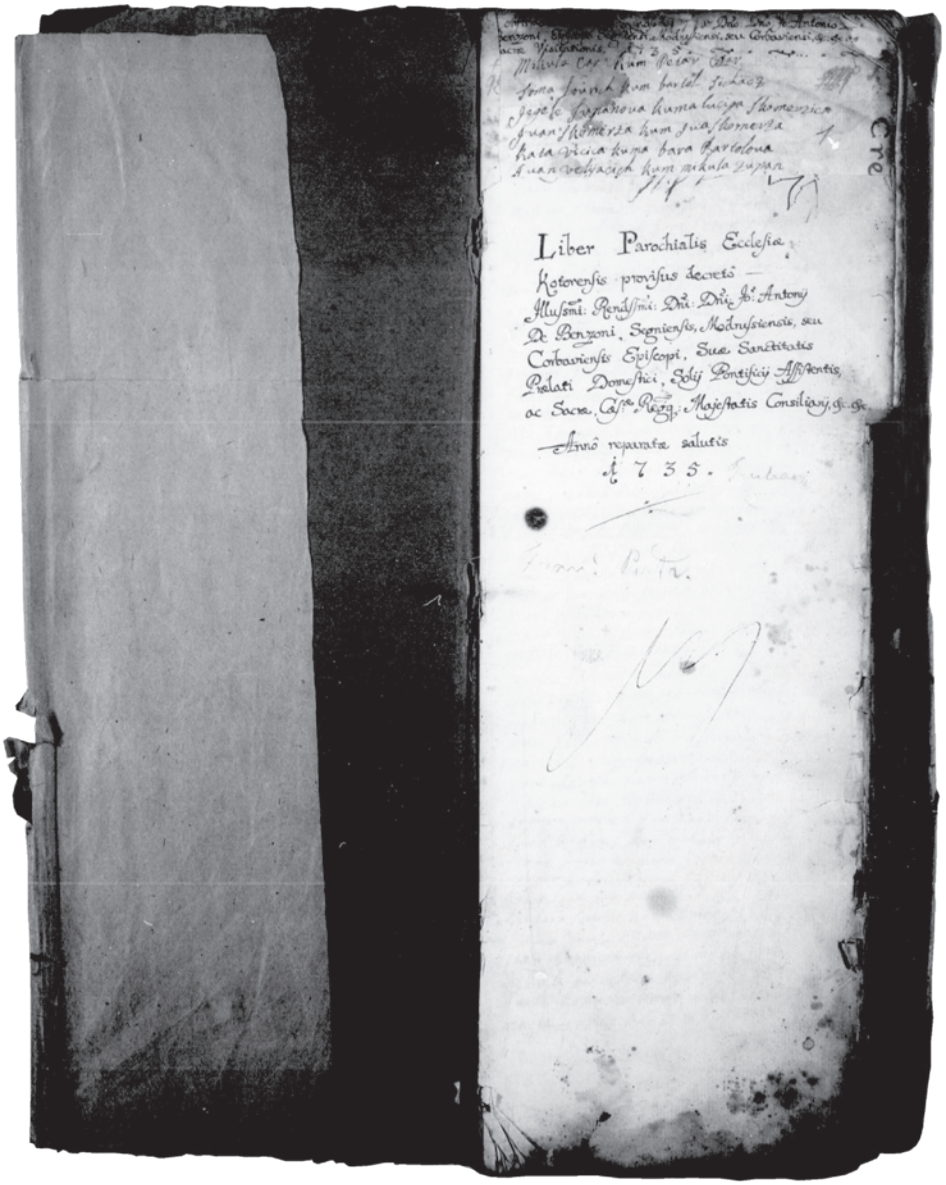

Slika 3. Matična knjiga župe Crikvenica (župa Kotor) 1735.-1793., Riječka nadbiskupija, Državni arhiv Rijeka, CD ZM-34J/249.

pisano. Dovoljno je reći da Župna matica predstavlja gradivo bez kojeg bi bilo nemoguće napisati ovaj tekst, a predstavljat će dragocjen izvor i budućim autorima koji budu pisali o Kotoru, Crikvenici i Vinodolu.

Drugi predmet koji je spašen s Kotora je slika sv. Šimuna Apostola veličine 133x91,5 cm koja predstavlja sveca s pilom i knjigom, njegovim tradi-

cionalnim atributima. Svetac je prikazan kako stoji na hridi iznad mora, a u dnu je slike jedrenjak koji se bori s valovima. Podatak o podrijetlu slike zapisao je crikvenički župnik Antun Rigoni na temelju izjave svog prethodnika Aleksandra Cara (Rigoni 1914–1942). Šimun na hebrejskom znači *Bog je uslišao*. O njegovom životu i apostolatu evanđelja ne donose vijesti. Prema apokrifnim izvorima završio je život mučeničkom smrću prepiljen (Giorgi 2003). Tradicionalno se smatra zaštitnikom ribara i štiti od ujeda zmija. Slika je pripisana krčkom slikaru don Antunu Juriceu (Kudiš 2012). Rigoni u Župnoj spomenici navodi da je sliku prije Prvoga svjetskog rata popravljao neki majstor Toni. Restauraciju slike napravio je 1982. godine akademski slikar Viktor Snoj (Matejčić 1983) i danas se nalazi u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Crikvenici.

Slika 4. Svjećnjak s Kotora, snimila Tea Rosić, kustos Muzeja Grada Crikvenice, 2015. god.

Crikveničanka Tea Matejčić Jerić[2] za vrijeme je Drugoga svjetskog rata, 1943. godine, kratkotrajno boraveći na Kotoru u privremenom zbjegu zbog miniranja crikveničkog mosta, pronašla u smeću pokraj crkve sv. Šimuna i Jude Tadeja drveni svjećnjak u komadima. Kasnije je svjećnjak dala restaurirati u Zagrebu kojom prilikom je bio navodno pozlaćen (Matejčić Jerić 2004). Svjećnjak je visok četrdesetak centimetara i ukrašen florealnim motivima i volutama, a njegova obrada upućuje na moguće podrijetlo iz radionice pavlinskog samostana u Crikvenici. Vidjeli smo da se 1779. i 1780. popravljao razni inventar crkve sv. Šimuna. Svjećnjak je premazan debelim slojem zlatne boje, a danas se nalazi u Muzeju Grada Crikvenice.

Jedan popravak raspela zabilježen je 1784. godine među izdatcima u knjizi blagajne spomenute Župne matice župe Kotor u kojoj nalazimo sljedeći zapis:

[2] Tea Matejčić Jerić, povjesničar-amater iz Crikvenice.

Erogatio Anni hujus 1784
.....
2.7 bris pro reficiendo Crucifixo
Fratri Lucas 3 L

Iz navedene bilješke vidimo da su 2. rujna 1784. godine iz blagajne plaćene 3 libre za popravak raspela bratu Lucasu. Najvjerojatnije je to isti *R. F. Lucas Hanser – Inaurator & Pictor* koji se spominje u tekstu zapisanom na pozadini tabernakula župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Crikvenici kao koautor glavnog oltara izrađenog 1776. godine u istoj crkvi. (Uremović 2002). Iz ovog primjera može se zaključiti da su pavlini radili razne popravke i usluge ne samo za svoju matičnu crkvu BDM nego i za ostale naručitelje pa je i spomenuti svećnjak koji je pronašla Tea Matejčić Jerić mogao biti izrađen u njihovoj radionici.

Četvrti predmet drveni je reljef svetoga Trojstva koji prema župniku Rigoniju potječe iz istoimene crkve na Kotoru (Rigoni 1914–1942). Ovaj se reljef bio smješten u kapelici Presvetog Trojstva, koja se nalazila ispred ulaza u današnje gradsko groblje u Crikvenici[3]. Kada je kapelica zbog izgradnje nove ceste prema Selcu bila srušena, župnik je 1940. godine reljef poslao na čuvanje u Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Tadašnji ravnatelj Muzeja Vladimir Tkalčević dopisom je potvrdio primitak reljefa te u njemu navodi: *Premda je taj relief slabi rad i k tome prebojen u novije vrijeme neskladnim bojama ipak je on povjesni spomenik bivše kotorske župe, te će kao takav možda biti izložen na velikoj izložbi koja će se održati u zimi ove godine u Zagrebu*. (Rigoni 1914–1942). Kako Crikvenica ima sada muzej, trebalo bi taj reljef vratiti na pohranu u Crikvenicu jer je i onako smješten negdje u podrumu i po svemu sudeći za sam zagrebački muzej ne znači puno.

Tijekom pisanja ovog teksta i proučavanja potrebne građe spontano je došlo do otkrića još jednog predmeta baštinjenog s Kotora. U navodima o preseljenju župne crkve s Kotora u staru crkvicu sv. Antona na Gorici spominje se krstionica koja je premještena s Kotora u tu crkvu. Kako je prije početka gradnje nove crkve sv. Antona stara crkvica – kapela srušena, pretpostavljamo da je spomenuta krstionica ponovno premještena, ovaj put u crkvu Blažena Djevice Marije na ušću Dubračine, tadašnju crikveničku župnu crkvu. Krstionica ima oblik kamene posude u obliku pehara. U gornjem dijelu podijeljena je na pola. Jedna je polovica bila namijenjena čuvanju krsne vode, a druga obavljanju samog obreda krštenja. Krstionica je visoka 105 cm, a širina na gornjem obodu varira od od 65 do 68 centimetara zbog njezina poligonalnog oblika. Kamena krstionica izvana je okružena debelim betonskim slojem, čime se očito

[3] Groblje je zasnovano 1788. godine.

Slike 5. i 6.
Krstionica u Crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije.
Snimio Slavko Matejčić, 2015. god.

željelo zaštititi već prije oštećeni kamen od daljeg osipanja. Kamenu strukturu krstionice može se vidjeti tek u unutarnjem dijelu namijenjenom držanju vode i obredu krštenja. Do prije dvadesetak godina na ovoj staroj krstionici nalazio se poligonalni drveni ormarić u kojem se čuvao pribor za obred krštenja.

Župnik Antun Rigoni u svojo župnoj spomenici nije zabilježio preseljenje krstionice iz crkve av. Antona u crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije jer to vjerojatno nije smatrao značajnim. Ratimir Gregurić u svojoj Građi za povijest Crikvenice iz 1941. napominje da je krstionica:...*primitivna i novijeg datuma* (Gregurić 1941). Petpostavljamo da mu je promaklo pažljivije pogledati unutrašnjost krstionice pokrivenu ormarićem koji je skrivao kameni dio krstionice.

Ovdje treba spomenuti jedan detalj koji povezuje krstionicu s Kotora i današnju krstionicu u crkvi Uznesenja BDM. Župnik Rigoni, kao što je navedeno u poglavlju o požaru na Kotoru, piše da je krstionica ukrašena: ...*Sv.Ivanom u bas-reliefu*. U vizitacijskom izvješću o posjetu župi Kotor iz 1745. godine biskup Ivan Antun Benzoni opisuje da je krstionica lijepa i da bojama treba uresiti sliku sv. Ivana Krstitelja (De Benzoni Fasc. A br. 38.). Kako je površina kamena sada prekrivena betonskim slojem, moguće je da se pod njim kriju ostatci spomenutoga reljefa i nadamo se da će ga se jednoga dana moći snimiti nekom suvremenom metodom.

Svi ovi predmeti spašeni s Kotora i preživjeli do današnjega dana svjedoče da požar, koji se dogodio 1779. godine kako smo utvrdili, nije bio katastrofalnih razmjera, nego je to postao kasnije kroz priče koje su se usmeno prenosile na mlađe naraštaje.

Zaključak

Ovim se radom, na temelju istraživanja arhivskih dokumenata i istraživanja na terenu, pokušalo utvrditi neke činjenice iz povijesti Kotora, starog naseljea na istoimenom brijegu u zaleđu Crikvenice. Informacije koje su usmenom predajom došle do nas tijekom vremena postale su općeprihvaćene, a u nedostatku pisanih izvora prihvatili su ih i svi autori koji su se u prošlosti bavili crikveničkom poviješću. Stoga je zadatak ovoga rada bio pronaći dokaze koji potvrđuju uvriježeno mišljenje o požaru nakon kojega je stanovništo s Kotora masovno preselilo u Crikvenicu. Istraživanjem dostupnih izvora došlo se do nekih novih spoznaja, prije svega vezanih za požar, a potvrđene su i neke dosad poznate činjenice o postojanju većeg broja crkava u ovome malom naselju.

Prema do sada prihvaćenoj teoriji ime Kotor preuzeto je od kasnoantičkog lokaliteta Ad Turres u obliku hrvatskoga prijevoda Kod tornjeva te je sažeto u skraćeni oblik Kodtor, odnosno Kotor. Ovoj teoriji suprotsavili smo tezu da

je naziv Kotor ilirskoga podrijetla i da općenito znači *utvrda na brdu*, što se može povezati s danas još vidljivim ostatcima prapovijesnog bedemskog zida.

Iz vizitacijskih izvješća senjsko-modruških biskupa utvrdili smo da su u župnoj crkvi sv. Šimuna i Jude Tadeja bočni oltari bili posvećeni sv. Nikoli i sv. Mihovilu. Tako iz istih izvora doznajemo da je na Kotoru postojala filijalna kapela sv. Nikole koja je već u 18. stoljeću bila oštećena od jake bure. Ostale crkve koje možemo locirati bile su sv. Jurja i Presvetog Trojstva. Sve te crkvice bile su slabo održavane jer su župa Kotor i samo stanovništvo bili siromašni te je župnik u 18. stoljeću jedva održavao i župnu crkvu.

Praćenjem zapisa u knjizi primitaka i izdataka kotorske župe kao i u župnoj matici koja se vodila od 1738. do 1792. utvrdili smo da je župna crkva sv. Šimuna i Jude Tadeja u Kotoru oštećena u požaru 1779. godine, a ne 1776. kako se to ranije smatralo. Također smo utvrdili da je župa s Kotora premještena 1783. godine u Crikvenicu i to u crkvu sv. Antona na Gorici. Preseljenje župe bilo je posljedica ranijeg seljenja stanovništva koje se tijekom 18. stoljeća zbog boljih uvjeta života spuštalo s uzvisina i naseljavalo bliže obali. Među predmetima koji su sačuvani s Kotora, uz već poznate i u literaturi navođene, kao što je župna matica i slika sv. Šimuna, ovdje navodimo i one koji dosad nisu bili spominjani u literaturi, a to su: drveni svjećnjak, drveni reljef Presvetog Trojstva i kamena krstionica.

Ovaj članak predstavlja doprinos i poticaj revitalizaciji Kotora, koji svojom očuvanom graditeljskom baštinom i netaknutom prirodom predstavlja izazov za arheologe, povjesničare, pa i poduzetnike. Davno napušten zbog loših komunikacija danas svojom osamljenošću i mirom opet privlači moderne nomade željne počinka od urbanih izazova i stresova.

Izvori i literatura

Biskupijski Arhiv Senj (BAS). Biskup Ivan Antun De Benzoni. *Vizitacije 1732*. Fasc. A br. 38.

Biskupijski arhiv Senj (BAS). Biskup Pio Mnzador. *Vizitacije 1768*. Fasc. B 43 (B).

Državni arhiv Rijeka. Riječka nadbiskupija. *Matična knjiga župe Kotor-Crikvenica*. 1735. – 1793.

Arhiv Župe Uznesenja Blažene Djevice Marije. Crikvenica. Antun Rigoni. *Spomenica župe Crikvenica 1914.–1942.*

Privatna zbirka Slavka Matejčića. Ratimir Gregurić. Građa za povjest Crikvenice. 1941.

BARBARIĆ, Ivan. 2012. Iz prošlosti Vinodola. *Vinodolski zbornik 14*. Centar za kulturu *Dr Ivan Kosternčić*. Crikvenica.

BARBARIĆ, Ivan. 2002. Grižane u sastavu Vinodolske knežije. *Vinodolski zbornik 8*. *Adamić* i Ustanova u kulturi *Dr. Ivan Kostrenčić*. Rijeka–Crikvenica.

BOGOVIĆ, Mile. 2003. Senjsko-Modruška ili Krbavska biskupija – Izviješća biskupa Svetoj Stolici (1602.–1919.). *Kršćanska sadašnjost.* Zagreb.

FRKOVIĆ, Aleksandra. 2012. Prva matična knjiga župe Kotor i župe Crikvenica 1735. 1793. *Vinodolski zbornik* 14. Centar za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić*. Crikvenica.

GIORGI, Rosa. 2003. Santi. *Mondadori Electa*. Milano.

KOBLER, Giovanni. 1896. *Memorie per la Storia della Liburnica Citta di Fiume. Emidio Mohovich.* Fiume.

KOŠĆAK, Vladimir. 1963. Položaj Vinodola u hrvatskoj feudalnoj državi. *Historijski zbornik* 16. Ur. Jaroslav Šidak. Povijesno društvo Hrvatske. Zagreb.

KUDIŠ, Nina. 2012. Nepoznati slikar (Don Antun Juriceo). U: *Czriquenicza 1412. – život i umjetnost Vinodola u doba Pavlina.* Muzej Grada Crikvenice. Crikvenica.

LASZOVSKI Emilij. 1923. *Gorski kotar i Vinodol. Dio državine knezova Frankopana i Zrinskih.* Matica Hrvatska. Zagreb.

MATEJČIĆ, Radmila. 1983. Pregled kulturno-povijesnih spomenika Vinodola. *Vinodolski zbornik 3*. Koordinacioni odbor za njegovanje i razvijanje tradicija NOB-a i socijalističke revolucije. Crikvenica.

MAYER, Antun. 1954. Catarensia. *Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije*. Zagreb. Vol. 1. 95–109.

STARAC, Ranko. 2008. Tijekom povijesnih razdoblja. U: *Grad Crikvenica – kamik, more i čovik.* Crikvenica.

STARAC, Ranko. 2004. Kulturno-povijesna baština sela Kotor. *Vinodolski zbornik 9. Adamić* i Ustanova u kulturi *Dr Ivan Kostrenčić*. Rijeka–Crikvenica.

MATEJČIĆ JERIĆ, Tea. 2004.g Usmeno priopćenje. Društvo Crikveničana, popisni list br. 48 povijesne građe mjesta Crikvenice

UREMOVIĆ, Vladimir. 2002. *Pavlini u Crikvenici. Adamić* i Ustanova u kulturi *Dr. Ivan Kostrenčić*. Rijeka–Crikvenica.

UREMOVIĆ, Vladimir; VUKELIĆ, Ivan; GOBIĆ, Jasna. 2006. Počeci razvoja talasoterapije i zdravstvenog turizma u Crikvenici. *Acta Medico-Historica Adriatica*. Vol. 4. No. 2

ŽUPAN, Josip. 1933. Crikvenica. *Spomenica morskog kupališta i klimatskog lječilišta Crikvenice – četrdesetgodišnjeg razvoja*. Ur. Župan Josip. *Lječilišno povjerenstvo* Crikvenica.

Slavko Matejčić, BSc Econ.
Petak, 51260 Crikvenica
smateji1@gmail.com

New contributions to the history of the former parish of Kotor

Summary

In this article the author deals with some new information about the history of the settlement of Kotor, which is located in the hinterland of Crikvenica, and presents the thesis that the title „Kotor" is neither of Croatian nor Latin but in fact of Illyrian origin.

Kotor is a settlement on the same named hill in the hinterland of Crikvenica, abandoned for several decades, and the author of the article proves that the leaving of its people was not only the consequence of the famous great fire of 1776, but that contra to popular thought, the depopulation took place gradually. At that the decision about the moving of the centre of the parish church in 1783 from the Kotor Church of Saints Simon and Jude Thaddeus into the Church of St Anthony on Gorica in Crikvenica had a crucial influence.

The author shows that the mentioned fire did not happen in 1776, as previously thought, but in 1779. This claim is corroborated by data from the visitation reports of the Senj-Modruš bishops in the period from 1732 to 1768 and from the registry books of the Kotor-Crikvenica parish, which were kept from 1735 to 1793. Beside this, he proves that this fire was no way near as disastrous to cause the mass exodus from the place and the movement of the population of Kotor to the coastal settlements of Crikvenica. He proves that the movement from Kotor occurred gradually, and that the coastal settlements were populated earlier, before the 1770s, thanks to better living conditions.

The second part of the article contains descriptions of preserved church fittings and documents that originate from Kotor's Parish Church of Saints Simon and Jude Thaddeus, which include: the registry book of the Kotor-Crikvenica parish, a painting of St Simon, a wooden candlestick, the work of the Pauline woodcarver's workshop, a stone baptism font and a wooden relief of the Holy Trinity.

Keywords: Kotor, Church of Saints Simon and Jude Thaddeus, fire